

SANKCE A VÝKONNÉ ORGÁNY OBCHODNÍCH SPOLEČNOSTÍ

JARMILA POKORNÁ

Právnická fakulta, katedra obchodního práva, Masarykova universita, Brno

Abstract in original language

Příspěvek specifikuje sankce, které se mohou uplatňovat při porušení povinností členů představenstev a jednatelů, upozorňuje na omezení, s nimiž se setkáváme při jejich aplikaci a zabývá se možnostmi překonání těchto omezení.

Key words in original language

Sankce, odpovědnost, členové výkonných orgánů, náhrada škody, ručení za závazky společnosti, odvolání z funkce, zákaz konkurence

Abstract

Conference paper specifies the sanctions, which can be claimed, when the executive heads break their duties. It describes the limitations by their application and deals with possibilities of passing this limitations.

Key words

Sanction, responsibility, executive heads, compensation for damage, liability on obligations of the company, suspension from office, ban of competition

1. POJEM A FUNKCE SANKCE

Obsahové zaměření příspěvků, které mají být předneseny v sekci nazvané „Omezenost sankčních nástrojů“ do značné míry předznamenává očekávání, že se jednotliví referující budou zkoumat nedostatečnost sankcí a dalších právních nástrojů sankční povahy a upozorňovat na jiné možnosti, které by pomohly dosáhnout cíle, k němuž právní regulace směřuje.

Takové zkoumání vyžaduje, aby jeho východiskem bylo vymezení pojmů sankce a sankční nástroj, protože i ve výseči právních vztahů, které jsme si zvykli chápat jako vztahy obchodněprávní, je mnoho různých povinností, účinků a postupů, jež je možno jako sankce nebo sankční nástroje označovat.

Omezená plocha jednoho příspěvku nedovoluje rozvinout samostatné úvahy na toto téma, neboť příspěvek sám směřuje do konkrétní oblasti právních vztahů, v níž se chce zabývat jejími specifiky. Omezí proto svoji pozornost jen na sankce a jako východisko volí obecně přijímané poznatky o nich, které zde jen stručně rekapituluje.

Sankce jsou nejčastěji spojovány s právní odpovědností, jejímž nejobecnějším znakem je to, že spočívá v povinnosti snést zákonem stanovenou újmu v případě, že nastane zákonem stanovená skutečnost. Sankcí je potom nazývána tato povinnost snést újmu, popř. újma sama. Sankce je tedy obecným znakem odpovědnosti. Odpovědnost sama bývá nejčastěji vymezována jako vztah vzniklý porušením primární povinnosti, popř. jako jiný zákonu odporující stav¹.

Postavení sankce je vnímáno různě, historická literatura uvádí následující názory:²

- sankce je nová povinnost vzniklá porušením povinnosti původní,
- sankce je plnění, které je předmětem nově vzniklé povinnosti, spočívající v chování, např. dání něčeho, konání, nekonání,
- sankce je sám předmět, který je poskytován – např. peníze předávané poškozenému,
- sankce je újma, která stíhá toho, kdo porušil svou povinnost.

Po podrobném zkoumání je posléze uveden syntetizující závěr, který definuje sankci jako změnu hmotněprávního postavení subjektu primární povinnosti, k níž došlo v důsledku toho, že primární povinnost byla porušena. Je to tedy změna hmotněprávního postavení, která je právním následkem porušení právní povinnosti, přičemž tato změna zhoršuje postavení subjektu, jehož se týká, ve společenském vztahu upravovaném právem.³

Nejtypičtějším případem odpovědnosti v soukromém právu, a tedy i v právu obchodním, je odpovědnost jako právní vztah vzniklý v důsledku porušení povinnosti, jehož obsahem je povinnost snést sankci. Skupina odpovědnostních vztahů se v tomto pohledu jeví jako skupina vztahů, které jsou vztahy odvozenými, sekundárními, vztahy, které nemusí nutně vzniknout, nýbrž vznikají pouze tehdy, když dojde k narušení primárních právních vztahů vytvořených projevem vůle jejich účastníků. V primárním vztahu na sebe jeho účastníci vzali povinnosti, jejichž plnění mělo vést

---

¹ KNAPP, V., *Teorie práva*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995, str. 200, ISBN 80-7179-028-1

²KNAPPOVÁ, M., *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*. Praha: Academia, 1968, str. 180

³ Tamtéž, str. 196 - 197

k realizaci účelu, pro který byl takový vztah založen. Porušení uvedených povinností je nežádoucí, uskutečnění účelu vztahu ohrožuje a musí nutně vyvolat vznik ochranných mechanismů, tedy sekundárních odpovědnostních vztahů, v nichž se – jak bylo uvedeno shora – postavení narušitele zhoršuje a toto zhoršení přináší nutnost zachovat se určitým způsobem, popř. strpět určité chování, nutnost, která by povinného nezasáhla, kdyby neporušil primární právní povinnost. Zhoršení právního postavení povinného však zpravidla není samoučelné – směřuje k realizaci účelu původního vztahu alespoň náhradním způsobem, poskytuje reparaci porušením vzniklé újmy. Může působit i prevenčně – komplikace s ním spojené mohou odrazovat od porušování primární povinnosti. Literatura v této souvislosti běžně hovoří o třech základních funkcích, které má sankce plnit: funkci reparační, represivní a preventivní.⁴

Specifikace funkcí dovoluje, abychom se pokusili též vymezit předpoklady pro to, aby funkce splňovaly očekávání, která s nimi spojujeme. Domníváme-li se, že funkce mají zajistit, aby povinný realizoval původně smlouvené povinnosti, musí sankce splňovat následující parametry:

- musí být citelné, aby zhoršení právního postavení porušitele bylo natolik nevýhodné, že jej bude od porušování primární povinnosti odrazovat. Citelnost nemusí při tom spočívat jen v kvantitativních charakteristikách sankce (např. velikost pokuty), ale též v druhu sankce. Je docela dobře představitelné, že pokuta nebude vnímána jako citelná sankce, neboť si ji pokutovaný vyrovnat jiným majetkovým přínosem, zatímco např. trestněprávní sankce spočívající v odnětí svobody může být vnímána jako mnohem citelnější;
- citelnost musí být přiměřená závažnosti a rozsahu porušení primární povinnosti, aby neodrazovala od přijímání rizik, která mohou primární povinnosti doprovázet⁵. Sankce mohou tvořit i určitou posloupnost počínaje nejjemnějšími a konče sankcemi, které jsou likvidující. Sankce může dávat šanci na odstranění závadného stavu (např. vyřešení problému obchodního podílu v majetku společnosti s ručením omezeným), ale může spočívat i v odstranění celku, který porušuje svoje povinnosti (např. zrušení a likvidace společnosti, pokud uvolněný obchodní podíl nevypovídá ani v náhradní lhůtě).

---

⁴KNAPP, V., *Teorie práva*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995, str. 201, ISBN 80-7179-028-1

⁵ Tento poznatek není nový, byl zkoumán již v souvislosti s výzkumy efektivnosti práva v osmdesátých letech minulého století – viz HAJN, P., *Efektivnost hospodářského práva*, Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1980, str. 249

- Musí nastupovat jako nevyhnutelný následek každého porušení primární povinnosti - pokud by tomu tak nebylo, sankce by působily jen výběrově a jejich účinnost by se snižovala. Sankce musí být konstruována tak, aby se čelilo i pokusům o její obcházení. Pokud by bylo možno uniknout z dosahu sankce tím, že porušitel práva využije slabá místa v její konstrukci, hrozí opět jen výběrové působení sankcí a snížení jejich významu.

Z hlediska oprávněného musí plnění, které je se sankcí spojeno, přinášet skutečnou reparaci, musí reálně vyvažovat újmu, k níž došlo porušením primární povinnosti.⁶ Pro oprávněného je dále důležité, aby sankce nebylo nutno uplatňovat ve složitých postupech náročných na shromažďování důkazů, popř. vyžadujících zvýšené náklady neúměrné reparaci porušeného vztahu.

2. SANKCE V PRÁVNÍ ÚPRAVĚ OBCHODNÍCH SPOLEČNOSTÍ

Sankční ustanovení nejsou pro právní úpravu obchodních společností charakteristická, neboť jde o úpravu, která se snaží poskytnout pravidla pro vztahy vznikající ve vnitřní sféře obchodních společností, vztahy zajišťující cílené směřování společníků i orgánů společnosti k naplňování účelu, pro který byla společnost založena. Jde proto zejména o úpravu mechanismu rozhodovacích procesů uvnitř společnosti a právního postavení společníků. Ve vztahu ke třetím osobám musí uvedená pravidla poskytnout dostatečnou právní ochranu třetím osobám, které vstupují se společnostmi do právního styku.

Z tohoto vymezení je patrné též, kde především může docházet k porušování povinností, a tudíž i uplatnění sankcí:

- povinnost vytvářet základní kapitál, ochrana principů vytváření a vázanosti základního kapitálu, s nimiž je spojována funkce ochrany právního postavení třetích osob, které vstupují do vztahů s kapitálovými společnostmi, před rizikem plynoucím z toho, že tyto společnosti podnikají s vlastním majetkem a nemají osobně ručící společníky. Společníci těchto společností nemají tudíž povinnost bezprostředně osobně snášet nepříznivé výsledky podnikání společnosti a věřitelé nemají v jejich osobách náhradní subjekt, který je možno postihnout, pokud společnost neplní svoje závazky.

---

⁶ I touto otázkou se zabývaly výzkumy efektivnosti práva - viz HAJN, P., *Efektivnost hospodářského práva*, Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1980, str. 251

- Sankce stíhající členy orgánů kapitálových obchodních společností – tyto sankce představují jeden z nástrojů ochrany zájmů společnosti a společníků.
- Speciální sankce - součástí úpravy obchodních společností je dále celá řada dílčích sankcí za neplnění speciálních povinností. Pro tyto sankce se obtížně nachází nějaké společné klasifikační kritérium, uvádíme proto jen příklad některých z nich: neplatnost samotné obchodní společnosti ze zákonem stanovených důvodů, zrušení společnosti rozhodnutím soudu, pokud je pro to důvod upravený zákonem, neplatnost usnesení valných hromad, pokud došlo k porušení povinností při svolávání a průběhu valné hromady nebo pokud bylo jejím usnesením porušeno právo nebo společenská smlouva nebo stanovy společnosti, zákaz výkonu hlasovacích práv pro společníky, vyloučení společníka společnosti s ručením omezeným rozhodnutím soudu apod.

3. SANKCE STÍHAJÍCÍ ČLENY VÝKONNÝCH ORGÁNŮ KAPITÁLOVÝCH OBCHODNÍCH SPOLEČNOSTÍ

Předmětem našich úvah v tomto příspěvku bude pouze skupina sankcí uplatňovaná vůči členům výkonných orgánů kapitálových obchodních společností, neboť řádné plnění jejich povinností vůči společnosti je pro ni do značné míry existenční otázka.

Základem právní úpravy je určení kritérií pro posouzení, zda členové výkonných a dozorčích orgánů svoje povinnosti řádně plní. Toto kritérium stanovuje obchodní zákoník v podobě požadavku péče řádného hospodáře, s níž musí být záležitosti společnosti zařizovány.

Sám pojem péče řádného hospodáře je v české obchodněprávní teorii předmětem dlouholeté diskuse a jeho hranice nejsou vymezeny zcela exaktně. Pro srovnání uvádíme přehled základních názorů.

J. Dědič vyslovuje závěr, že požadavek péče řádného hospodáře zahrnuje požadavek plnit povinnosti na určité odborné úrovni, která však nemusí dosahovat úrovně znalostí odborníka daného oboru. Člen představenstva však musí být odborníkem na řízení korporací a musí být schopen seznamovat se s novými poznatky v oboru řízení a správy společností a uplatňovat je v činnosti společnosti. Při rozhodování má vždy rozhodovat se znalostí věci. Požadavek péče řádného hospodáře vyžaduje dále aktivní přístup k plnění povinností s tím, že nedostatek znalostí potřebných k výkonu funkce nebo nedostatek času pro jejich uplatnění není omluvitelným důvodem pro nevyňaložení péče řádného hospodáře. Součástí

péče je i povinnost loajality, která od člena představenstva vyžaduje, aby jednal v zájmu společnosti, nikoli jen v zájmu určitého akcionáře nebo dokonce ve vlastním zájmu či zájmu třetí osoby, a vyžaduje po něm dále, aby se aktivně se zájmy společnosti seznamoval.⁷

I. Štenglová uvádí, že pod pojmem řádného hospodáře si lze představovat takovou péči, s jakou by hospodář, který je vybaven potřebnými znalostmi a dovednostmi a chová se odpovědně a svědomitě, pečoval o svůj vlastní majetek. Nelze při tom vyžadovat, aby člen představenstva byl odborníkem ve všech oblastech, které je třeba při obchodním vedení společnosti a jednání jejím jménem uplatňovat. Součástí péče je však i schopnost rozpoznat, které činnosti již člen představenstva není schopen vykonávat, a zajistit pro jejich výkon kvalifikované osoby. Součástí péče je i přednost zájmů společnosti před zájmy akcionáře, který daného člena představenstva do tohoto orgánu vahou svých hlasů prosadil.⁸

S. Černá zastává názor, že pro řádný výkon funkce člena představenstva se vyžaduje taková míra a kvalita péče o záležitosti společnosti, kterou vynaloží pečlivý a řádně jednající hospodář. Konkrétní obsah povinnosti vykonávat funkci s péčí řádného hospodáře je věcí výkladu a zahrnuje svědomitost a obezřetnost při plnění funkce, odborné řízení společnosti, které v sobě nese i schopnost rozpoznat potřebu odborného posouzení projednávané záležitosti jiným specialistou, protože každý člen představenstva nemusí být odborníkem ve všech oblastech činnosti společnosti.⁹

Velmi podrobně strukturovaný pohled na péči řádného hospodáře přináší P. Čech. Osobní charakteristiku řádného hospodáře spatřuje jednak v tradičních hodnotách starostlivosti, šetrnosti a opatrnosti, jednak upozorňuje na nutnost odvahy a kreativity. Ideální spojení vlastností leží podle názoru tohoto autora na půli cesty mezi starostlivým, leč poněkud úzkoprsým správcem a odvážným a kreativním dobrodruhem s novátorskými nápady, které mění svět. Postavení správce cizího majetku je podle něho spojena s menší averzí k riziku, což by mohlo být pro společnost v jistém směru nebezpečné, avšak současně je podstupování rizik nutné pro dynamiku a rozvoj podniku společnosti. Povinnost loajality chápe

---

⁷ DĚDIČ, J. in DĚDIČ, J. a kol., Obchodní zákoník. Komentář, díl III, Praha, POLYGON 2002, str.2417, ISBN 80-7273-071-1

⁸ ŠTENGLOVÁ, I. in ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M., Obchodní zákoník, komentář, 11. vyd., Praha, C. H. Beck 2006, str. 745, ISBN 80-7179-487-2

⁹ ČERNÁ, S., Obchodní právo. Akciová společnost, Praha, ASPI, 2006, str. 244, ISBN 80-7357-164-1

tento autor jako zvláštní povinnost, kterou musí členové představenstva plnit vedle povinné péče. Povinná osoba má jednat v nejlepším zájmu a ku prospěchu společnosti a zdržet se všeho, čím by tento zájem mohla ohrozit.¹⁰

Podle J.Bejčka zahrnuje péče řádného hospodáře patřičnou odbornost a loajalitu k zájmům společnosti. Loajalitu považuje za součást péče řádného hospodáře, avšak upozorňuje na její možný přesah. Interpretací význam loajality koriguje zásadu „diligentia quam in suis“, aby byl prospěch společnosti vždy nadřazen prospěchu vlastnímu (doslovný výklad této zásady by mohl poněkud potměšile respektovat jen prospěch reprezentanta). Reprezentant se tedy chová při správě společnosti jako ve vlastních věcech, ale s rezignací na svoje osobní zájmy, pokud by se mohly křížit se zájmy společnosti.¹¹

Pokud bychom měli vytvořit syntetizující stanovisko, je zřejmé, že standard péče řádného hospodáře předpokládá, že se u člena představenstva spojí prvky objektivní (odborné znalosti, preference zájmů společnosti) s prvky subjektivními (schopnost podstupovat riziko, svědomitost, pečlivost, organizační schopnosti, tvůrčí myšlení, aktivita, samostatnost ...). Péče řádného hospodáře zahrnuje i obsah, kvalitu a účinky vlastního rozhodnutí.

Právní úprava spojuje s nedodržením požadavku postupu s péčí řádného hospodáře sankci v podobě náhrady škody, jestliže členové představenstva škodu způsobili porušením právních povinností při výkonu působnosti představenstva. Předpoklady vzniku odpovědnostního vztahu (protiprávnost, existence škody, příčinná souvislost mezi protiprávností a vznikem škody) musí prokázat společnost, člen představenstva prokazuje ve sporných případech, že s péčí řádného hospodáře jednal, pokud se chce závazku k náhradě škody zprostit. Povinnost nahradit škodu se řídí úpravou v obchodním zákoníku, nezkoumá se proto, zda člen orgánu porušení povinnosti zavinil. Zákon zakazuje odpovědnost za škodu ve společenské smlouvě nebo stanovách jakkoli omezovat nebo dokonce vyloučit. Ti členové orgánu, kteří škodu společnosti porušením požadavku péče řádného hospodáře způsobili, odpovídají společně a nerozdílně.

O nároku na náhradu škody rozhoduje ve sporných případech soud, který tak musí měřítkem péče řádného hospodáře zhodnotit chování člena představenstva a rozhodnout o jeho odpovědnosti a rozsahu náhrady způsobené škody. Judikatura Nejvyššího soudu ČR upřesnila v některých

---

¹⁰ ČECH, P., Péče řádného hospodáře a povinnost loajality, Právní rádce 2007, č. 3, průběžně od str. 4

¹¹ BEJČEK, J., Principy odpovědnosti statutárních a dozorčích orgánů kapitálových společností, Právní rozhledy 2007, č. 17, str. 614 a 615

případech výklad pravidel o péči řádného hospodáře. Dovodila např., že člen orgánu, který nemá potřebné profesionální znalosti (např. účetní), splní svou povinnost péče řádného hospodáře i tak, že zajistí výkon příslušných činností v potřebném rozsahu kvalifikovanou osobou, které vytvořil pro plnění povinností potřebné podmínky (poskytl potřebnou součinnost).¹²

Další sankcí založenou na povinnosti poskytnout v případě porušení péče řádného hospodáře majetkové plnění, tentokrát ale vůči věřitelům společnosti, je zákonné ručení za závazky společnosti, pokud členové představenstva nebo jednatele odpovídají za škodu vzniklou společnosti, tuto škodu však neuhradili a věřitelé nemohou dosáhnout uspokojení jejich pohledávek z majetku společnosti pro její platební neschopnost nebo proto, že zastavila platby. Rozsah ručení je omezen rozsahem povinnosti k náhradě škody a ručení zaniká, jakmile člen představenstva nebo jednatel škodu nahradí.

Do majetkové sféry členů představenstva a jednatelů dopadá sankce upravená v ust. § 66 odst. 3 ObchZ: plnění, která nejsou upravena jako nároková v právních předpisech nebo vnitřních předpisech společnosti, společnost neposkytne, jestliže členové orgánů vykonávali svou funkci tak, že to zřejmě přispělo k nepříznivým hospodářským výsledkům společnosti. Obdobně ztrácejí členové orgánů na tato plnění nárok, pokud se dopustili zaviněného porušení právních povinností v souvislosti s výkonem funkce. Sankce v obou případech dopadá na nenároková plnění, tedy zejména na tantiémy nebo odstupné, její dosah je však širší, než je tomu v předešlých případech, které jsou vázány na porušení povinné míry péče. Ztráta nenárokových majetkových plnění může být spojena i se situací, kdy sice členové výkonného orgánu žádnou povinnost neporušili, avšak nevhodným způsobem výkonu sv funkce přivodili společnosti hospodářské těžkosti.

Sankční povahu může mít i odvolání člena představenstva nebo jednatele z funkce. Příslušným orgánem je valná hromada, popř. u představenstva ustanovovaného dozorčí radou v akciové společnosti tato dozorčí rada.

Kromě péče řádného hospodáře je členům představenstva akciové společnosti a jednatelům společnosti s ručením omezeným uložen zákaz konkurovat společnosti (ust. § 136 a § 196 ObchZ). Porušení zákazu je stíháno speciálními sankcemi uvedenými v ust. § 65 odst. 2 ObchZ: povinností vydat společnosti prospěch z obchodu, jímž byl porušen zákaz konkurence, nebo převést odpovídající práva na společnost. Porušitele též může stihnout povinnost k náhradě škody.

---

¹² Judikát byl publikován v časopise Soudní judikatura č. 9/2000, str. 355

Sankce mohou dopadat na členy představenstva nebo jednatele v dalších speciálních případech: odpovídají za škodu vzniklou porušením jejich povinností při přeměnách obchodních společností (§ 50 zákona č. 125/2008 Sb.), ručí ze zákona za splnění povinnosti k náhradě škody vzniklé ovládané společnosti v podnikatelském seskupení (§ 66a odst. 15 ObchZ), jsou povinni zdržet se protiprávního jednání, odstranit závadný stav a poskytnout příslušná majetková plnění (náhrada škody, vydání bezdůvodného obohacení, přiměřené zadostiučinění), pokud by se dopustili vůči společnosti jednání v nekalé soutěži. Vzhledem k úzkému okruhu případů, na něž speciální sankce dopadají, a omezenému rozsahu příspěvku, pouštíme u těchto speciálních sankcí od dalšího rozboru.

4. OMEZENOST SANKCÍ UPLATŇOVANÝCH VŮČI ČLENŮM ORGÁNŮ KAPITÁLOVÝCH OBCHODNÍCH SPOLEČNOSTÍ

Další výklad se bude soustřeďovat na akciovou společnost – společnost s ručením omezeným jako společnost s výraznými osobními prvky a omezeným počtem společníků může některé deficity, které budou zmiňovány níže, lépe překonávat, resp. u ní nenastanou, protože společníci jsou osobně zapojeni do činnosti společnosti. Problém působení sankcí zde spíše může spočívat v tom, že osobní vazby mezi společníky mohou uplatňování sankcí značně omezovat. Exaktní údaje nebo takto zaměřené výzkumy však nejsou k dispozici.

4.1 NÁHRADA ŠKODY

Povinnost k náhradě škody je obsahem vnitřního vztahu členů představenstva a společnosti. K účinnosti této sankce určitě přispívá to, že je konstruována jako objektivní a důkazní břemeno skutečnosti, že člen představenstva jednal s péčí řádného hospodáře, leží na něm samotném. Na druhé straně musí společnost - zde zastoupena členy dozorčí rady - prokázat existenci všech předpokladů odpovědnosti za škodu - protiprávní úkon, vznik škody a příčinnou souvislost mezi protiprávním úkonem a vzniklou škodou. V informační výhodě jsou zde členové představenstva, kterým přísluší zabezpečovat obchodní vedení společnosti včetně účetnictví a rozhodovat o všech záležitostech společnosti, pokud nejsou stanovami nebo obchodním zákoníkem svěřeny valné hromadě nebo dozorčí radě. Členové dozorčí rady mají sice právo nahlížet do všech dokladů a záznamů týkajících se činnosti společnosti, sami však nemohou procesy probíhající ve společnosti přímo ovlivňovat nebo řídit ani realizovat opatření k nápravě nedostatků. Působnost dozorčí rady je zde omezena na dohled nad výkonem působnosti představenstva. Pokud by bylo nutno svolat k rozhodnutí o náhradě škody valnou hromadu, opět je to představenstvo, které má potřebnou působnost. Dozorčí rada může svolat valnou hromadu jen v nouzovém režimu, pokud to vyžadují zájmy společnosti.

Další možností, jak uplatnit právo na náhradu škody, resp. iniciovat uplatnění náhrady škody proti členovi představenstva pomocí dozorčí rady, jsou ustanovení o menšinových právech, konkrétně ust. § 182 odst. 1 písm.

c) ObchZ. Jde o jedinou možnost, jak mohou akcionáři požadovat náhradu škody způsobené porušením povinností člena představenstva. Česká právní úprava akciové společnosti nedává tuto možnost akcionářům obecně, nemá ustanovení obdobné § 131a, které dává právo uplatnit náhradu škody proti jednateli společnosti s ručením omezeným každému společníkovi.

Tak i sankce, která by mohla být při zákazu její limitace či úplného vyloučení docela přísná, dostatečně selektivní a motivační ztrácí na své účinnosti.

4.2 RUČENÍ ČLENŮ PŘEDSTAVENSTVA ZA ZÁVAZKY SPOLEČNOSTI

Ručitelská povinnost dopadá přímo na členy představenstva, kteří ručí ze zákona a opět nemohou vznik svého ručitelského závazku vyloučit. Uplatnění ručitelského závazku je však problematické, neboť by věřitel musel prokazovat všechny předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu a navíc i skutečnost, že společnost je v platební neschopnosti.¹³ Věřitel by tedy musel disponovat informacemi, které se týkají vnitřní sféry společnosti, k nimž nemá přístup. Musel by vědět, že člen představenstva porušil povinnost postupovat s péčí řádného hospodáře, že toto porušení bylo příčinou vzniku škody určitého rozsahu (rozsah ručení členů představenstva je omezen výší této škody) a že společnost škodu proti členu představenstva neuplatnila, resp. že ji neuhradil.

Vzhledem k tomu, že jde o povinnost vyplývající z ručení, není z textace ustanovení zcela jasné, zda by věřitel vždy musel nejprve uplatnit svoji pohledávku u soudu a teprve poté by se mohl pokusit uplatnit ji vůči členům představenstva, nebo zda by to nebylo nutné, zejména tehdy, pokud by byly splněny podmínky platební neschopnosti nebo zastavení plateb.

Není též zřejmé, zda je uvedený postup možný kdykoli, pokud členové představenstva způsobili společnosti škodu a neuhradili ji, nebo zda musí jít o škodu v souvislosti s uplatňovanou pohledávkou. Obecná textace ustanovení by spíše nasvědčovala první úvaze.

U daného ustanovení není tedy splněn požadavek jednoduché vymahatelnosti sankce ze strany oprávněné osoby, dá se naopak konstatovat, že překážky jsou ve srovnání s pravděpodobností úspěšného výsledku tak velké, že dané ustanovení zůstane patrně mrtvou literou zákona.

---

¹³ DĚDIČ, J. in DĚDIČ, J. a kol., *Obchodní zákoník. Komentář*. Praha: POLYGON, 2002, str. 2421, ISBN 80-7273-071-1

4.3 ODNĚTÍ NENÁROKOVÝCH PLNĚNÍ

Plnění, na které má člen představenstva nárok z právního předpisu nebo vnitřního předpisu, lze poskytnout i bez souhlasu valné hromady (tedy akcionářů společnosti). Problémem zůstává výklad pojmu “vnitřní předpis”. Příkladně se zde k názoru J. Dědiče, podle něhož nemůže jít o jakýkoli vnitřní předpis vydaný ve společnosti, protože potom by úprava ztrácela smysl. Jestliže k poskytování plnění již následně není nutné rozhodnutí valné hromady, měl by tento vnitřní předpis vycházet ze schvalovacího rozhodnutí valné hromady.¹⁴

Plnění může být též přiznáno smlouvou o výkonu funkce - v tomto případě je nárok na plnění založen smlouvou, která upravuje vzájemná práva a povinnosti společnosti a členů orgánů. Lze předpokládat, že ze smlouvy o výkonu funkce, která musí být schválena valnou hromadou, budou vyplývat i sankce pro případ, že by členové představenstva svoje povinnosti vyplývající ze smlouvy porušili, tedy že zde bude upravena též možnost nevyplatit smluvená plnění, pokud člen představenstva nesplní povinnosti zakotvené ve smlouvě. Jsou-li však majetková plnění upravena ve smlouvě o výkonu funkce, nepodléhá již jejich výplata dalšímu schvalování valnou hromadou. Chybí zde tedy možnost společníků bezprostředně zasáhnout a minimálně přezkoumat oprávněnost plnění, pokud by toto plnění mělo být poskytnuto za špatné hospodářské situace, do níž se společnost mohla dostat i působením členů představenstva.

Plnění, která nejsou upravena právními předpisy, vnitřními předpisy nebo smlouvou o výkonu funkce, lze poskytnout jen se schválením valné hromady. Požadavek schvalovacího rozhodnutí orgánu společníků je zde zcela opodstatněný, neboť plnění neupravené zákonem nebo vnitřním předpisem či smlouvou mezi členem představenstva a společností by mělo být zcela závislé na hospodářských výsledcích společnosti a podílu členů představenstva na nich. Poskytování jakéhokoli plnění, pokud hospodářské výsledky společnosti nejsou dobré, resp. pokud se zhoršují a nejsou zřejmé vnější objektivní příčiny tohoto stavu, je všeobecně považováno za nemravné.

Zákonná úprava na to pamatuje a zakazuje poskytovat jakékoli nenárokové plnění případně, že členové představenstva vykonávali svou funkci takovým způsobem, že přispěli k nepříznivým hospodářským výsledkům společnosti nebo že dokonce v souvislosti s výkonem funkce zaviněně porušili svoje povinnosti. Nepříznivé hospodářské výsledky je nutno vykládat poměrně široce, nemusí se projevovat jen v účetní ztrátě, ale i při dosahování zisku v

---

¹⁴ DĚDIČ, J. in DĚDIČ, J. a kol., *Obchodní zákoník. Komentář*. Praha: POLYGON, 2002, str. 460, ISBN 80-7273-071-1

jeho klesající míře nebo v celkově nepříznivé prognóze dalšího vývoje hospodářské situace společnosti.¹⁵ Člen představenstva nemusel porušit žádnou povinnost, avšak nevhodný způsob, jakým vykonával svou funkci musel zásadním způsobem přispět k nepříznivým výsledkům hospodaření společnosti. Zákonná dikce zde říká “zřejmě přispěl”, míra závislosti činnosti člena představenstva a nepříznivých hospodářských výsledků zde musí být značná a zřejmá, nestačí jen nevýznamný podíl. I když společnost nemusí v tomto případě prokazovat, že byla porušena povinnost při výkonu funkce člena představenstva, v některých případech bude obtížný i důkaz o souvislosti mezi způsobem řízení společnosti a jejími hospodářskými výsledky.¹⁶

Zavinění může být ve formě úmyslu i nedbalosti a musí provázet jednání, jimiž členové představenstva vykonávají svoji funkci ve společnosti. Důkaz, že porušení povinnosti bylo zaviněno, leží na společnosti, zákonná konstrukce zde nepracuje s presumpcí zavinění, jako je tomu u obecné občanskoprávní úpravy odpovědnosti za škodu. Postavení společnosti může být svízelné, pokud uvážíme, že akcionáři nemají přístup ke všem informacím o činnosti společnosti. Jediným orgánem, který může potřebné důkazy shromáždit, je dozorčí rada při výkonu své dohledové působnosti.

I když to zákon výslovně nestanoví, vyplývá podle mého názoru z povahy věci, že valná hromada bude muset vydat rozhodnutí schvalovací i zamítavé, v obou případech budou akcionáři postaveni před složitý úkol rozpoznat, jaké byly příčiny zhoršených hospodářských výsledků, popř. jak si při řízení společnosti vedli členové představenstva. Potřebné informace jsou však dostupné především členům představenstva, kteří je vtělují do zprávy o podnikatelské činnosti společnosti a stavu jejího majetku, která je valné hromadě předkládána minimálně jednou za účetní období a tvoří východisko pro její rozhodování. Je proto velmi důležité, jaké informace zde představenstvo akcionářům předloží, a ještě důležitější je úloha dozorčí rady, z jejíž dohledové působnosti vyplývá povinnost přezkoumávat účetní závěrku i předkládanou zprávu a podávat valné hromadě vyjádření. Účinnost sankce odnětí nenárokových plnění je tak ve značné míře podmíněna aktivitou akcionářů a jejich zájmem o situaci společnosti a aktivitou členů dozorčí rady a jejich schopností účinně dohlížet na činnost představenstva.

---

¹⁵ Tamtéž, str. 461

¹⁶ Na problém upozorňuje RADA, I. v publikaci *Jednatelé s. r. o. Představenstvo a. s.*, 2. přepracované vydání. Praha: Linde, 2004, str. 177, ISBN 80-86131-55-6

4.4 ODVOLÁNÍ Z FUNKCE

K odvolání člena představenstva z funkce je příslušný orgán, který jej do této funkce ustanovil, tj. valná hromada nebo dozorčí rada. Možnost odvolat člena představenstva není vázána na existenci nějakého důvodu, valná hromada nebo dozorčí rada mohou zcela volně uvážit, zda v činnosti představenstva vznikly problémy tak závažného rázu, že je nutno je řešit pomocí změn v jeho osobním složení. Odvolání z funkce je sankce, která zasahuje velmi důrazně do běžících aktivit představenstva, měla by proto být využívána jen k řešení skutečně krajních situací. Efektivita takového zásahu však může být ohrožena postupem předepsným pro svolávání valné hromady: svolání valné hromady je v působnosti představenstva, jiné možnosti jsou akcionářům k dispozici jen v podobě menšinového práva žádat svolání mimořádné valné hromady k projednání záležitostí, které menšinový akcionář navrhne (§ 181 odst. 1 ObchZ), popř. mimořádné oprávnění dozorčí rady ke svolání valné hromady, pokud to vyžadují zájmy společnosti (§ 199 odst. 1 ObchZ). Další problémy jsou potom spjaté s úpravou hranic pro usnášení schopnost valné hromady a případná nutnost svolat náhradní valnou hromadu. Pokud členy představenstva ustanovila svým rozhodnutím dozorčí rada, je i proces jejich případného odvolání pružnější a rychlejší.

4.5 ZÁKAZ KONKURENCE

Ustanovení o zákazu konkurenčního jednání je speciální regulací, která navazuje na obecnou úpravu v § 65 zákona. Navazuje i na požadavek péče řádného hospodáře v § 194 odst. 5 ObchZ, neboť konkretizuje požadavky loajality a preference zájmů společnosti, které tvoří součást tohoto kvalitativního kritéria, podle něhož se posuzuje, zda člen představenstva řádně vyřizuje záležitosti společnosti. Požadavek dodržovat zákaz konkurence proto nepatří mezi podmínky zákonem stanovené pro osoby, které se mají stát členy představenstva, a jejichž nesplnění znamená pro danou osobu diskvalifikaci ve vztahu k výkonu funkce. Obrana společnosti spočívá ve speciální sankci upravené v § 65 (vydat prospěch z obchodu, při němž člen představenstva zákaz porušil, převést tomu odpovídající práva na společnost, nahradit škodu způsobenou porušením zákazu), popř. v možnosti požadovat náhradu škody nebo člena představenstva, který zákaz porušil, odvolat z funkce.

Problémem aplikace ustanovení o zákazu konkurence je posuzování rozdílnosti nebo příbuznosti oborů podnikání pro účely rozhodnutí, zda by přicházelo v úvahu porušení zákazu konkurence. Je záležitostí konkrétního zkoumání v každém jednotlivém případě, zda člen představenstva podnikán ve stejném nebo obdobném oboru jako společnost. Při zkoumání se musí vycházet z reality činnosti společnosti i společníka, protože zápisy předmětu podnikání v obchodním rejstříku mohou poskytnout jen pomocné vodítko. Názvy jednotlivých živností jsou živnostenským zákonem a praxí živnostenských úřadů natolik formalizovány, že pod stejným označením mohou být provozovány činnosti naprosto odlišné. Jednotlivé

případy výčtu konkurenčních jednání uvedené v prvním odstavci cit. ust. se liší svou povahou: zatímco zákazy podle písm. a) a b) směřují proti vlastnímu podnikání členů představenstva v oboru podnikání společnosti a oborech příbuzných, a zachycují i ty případy, které mají formu uzavírání smluv obstaravatelského typu, zákaz uvedený pod písm. c) chrání majetkové zájmy společnosti v případě realizace odpovědnosti člena představenstva za škodu způsobenou společností. Zákaz obsažený v písm. se celkovému zaměření úpravy poněkud vymyká – zakazuje souběžně vykonávat funkce statutárního orgánu, jeho člena nebo člena jiného orgánu ve více společnostech, které mají podobný předmět podnikání, aniž by zákon odlišoval, zda v tomto případě jednatel dané společnosti nebo některé z nich poškozuje či nikoli. Sankce za porušení zákazu konkurence by proto zde byly vyloučeny, pokud by si členové představenstva počínali ve všech společnostech, v nichž tuto funkci vykonávají, naprosto korektně a dbali zájmů těchto společností.¹⁷

Efektivnost sankcí, které stíhají porušení zákazu konkurenčního jednání, dále poněkud omezují relativně krátké lhůty předepsané zákonem k jejich uplatnění vůči odpovědné osobě. Subjektivní tříměsíční i objektivní jednorocní lhůta mají prekluzivní povahu, jejich zmeškání vede k zániku práv. Opět proto bude velmi záležet na tom, jak vykonává svoji dohledovou působnost dozorčí rada a zda bude mít včas dostatek informací nutných ke stanovení rozsahu práv, jež by měla být převedena na společnost, i k určení výše požadované škody.

5. ZÁVĚRY

I jen z výše nastíněného přehledu sankcí a jejich limitů je zřejmé, že právní postavení představenstva jako výkonného a řídicího orgánu akciové společnosti samo o sobě znamená výraznou komplikaci uplatnění sankcí, které obchodní zákoník spojuje s jednotlivými případy porušení povinností tvořících obsah funkce člena představenstva akciové společnosti. Problém efektivity jejich působení spočívá především v procesu jejich uplatňování, který je komplikován skutečností, že rozhodné informace i právo ke svolání valné hromady jako orgánu příslušného ve většině případů k přijetí rozhodnutí o sankci, jsou v rukou samotného představenstva.

Vyvážit silné postavení představenstva může jen dozorčí rada jako orgán, jemuž ze zákona přísluší dohlížet na činnost představenstva, vyžadovat si potřebné informace i zastupovat společnost v řízení před soudy a jinými orgány v řízeních vedených proti členovi představenstva. Posílení funkčního

---

¹⁷POKORNÁ, J., VEČERKOVÁ, E., K zákazu konkurenčního jednání v obchodních společnostech. *Právní rozhledy : časopis pro všechna právní odvětví*, Praha : Beck, roč. 5, č. 12s. 601-604. ISSN 1210-6410. 1997

působení sankcí závisí proto na osobním obsazení dozorčí rady i na organizačních podmínkách, které jsou ve společnosti pro činnost dozorčí rady vytvořeny. Z hlediska předpokladů pro rychlost a neodvratitelnost uplatnění sankce se též ukazuje, že výhodnější je takové uspořádání, v němž jsou členové představenstva ustanovováni do své funkce rozhodnutím dozorčí rady. Dohled nad jejich činností je potom snazší a případné zásahy do složení představenstva jsou rychlejší a pro společnost levnější. Opatření k optimalizaci postavení dozorčích rad a požadavky na jejich členy lze pro společnost, jejichž akcie jsou přijaty k obchodování na regulovaném trhu, nalézt i na úrovni EU v doporučení Komise č. 2005/162/ES o úloze nevykonných členů správní rady nebo členů dozorčí rady a o výborech správní nebo dozorčí rady společností kótovaných na burze. Doporučení vyslovuje zásadu nezávislosti a odborné způsobilosti členů dozorčích rad, navrhuje vytvářet pro rozhodování o jmenování a odměňování členů představenstev zvláštní výbory a práci dozorčí rady pravidelně analyzovat a hodnotit. Dozorčí rada by měla též pravidelně informovat akcionáře o své vnitřní organizaci a pravidlech vlastní činnosti a zajistit, aby akcionáři byli řádně informováni o záležitostech společnosti, o rizicích, které podstupuje, i případných střetech zájmů. Měla by být jasně vymezena komunikace s akcionáři.

V textu doporučení je tak vyjádřen i další faktor posilující působení sankcí - aktivita akcionářů, jejich zájem o řízení společnosti, ochota využívat všechny nástroje, které jim právní úprava a stanovy pro rozhodování o záležitostech společnosti poskytují. Akcionáři mohou rozhodnout nikoliv pouze o jmenování a odvolání členů představenstva, ale přísluší jim i rozhodování o jejich odměnách za výkon funkce, o tantiémách, popř. o dalších plněních pro členy představenstva. Mají tedy v rukou nikoli pouze sankce, ale též významné motivační nástroje, které působí na rozdíl od sankcí v pozitivním smyslu. I zde bylo vydáno doporučení Komise o podpoře vhodného systému odměňování členů správních orgánů společností kótovaných na burze č. 2004/913/ES doplněné v roce 2009 doporučením č. 2009/385/ES. Jeho hlavní zásadou je transparentnost odměňování členů představenstev, uveřejňování politiky odměňování i uveřejňování odměn jednotlivých členů představenstva. Celkové odměny a další výhody poskytnuté jednotlivým členům správních orgánů v průběhu finančního roku by měly být podrobně uveřejněny v roční účetní uzávěrce či v poznámkách k roční účetní uzávěrce nebo případně ve zprávě o odměňování. O všech součástech systémů odměňování i všech způsobech odměňování by měli rozhodovat akcionáři, kterým budou za tímto účelem poskytnuty všechny potřebné informace.

Základem k překonání limitů sankcí uplatňovaných vůči členům představenstev akciových společností jsou tedy organizační opatření ve vnitřní sféře společností a souladné působení všech motivačních systémů.

Změny legislativního řešení by si vyžádala realizace některých opatření vyplývajících z obou doporučení Komise a změněna by měla být i

úprava ručení členů představenstva za závazky společnosti, pokud společnost není schopna plnit svoje dluhy vůči věřitelům.

Literature:

- Bejček, J., Principy odpovědnosti statutárních a dozorčích orgánů kapitálových společností, *Právní rozhledy* 2007, č. 17
- Čech, P., Péče řádného hospodáře a povinnost loajality, *Právní rádce* 2007, č. 3
- Černá, S. *Obchodní právo. Akciová společnost*, Praha, ASPI, 2006, ISBN 80-7357-164-1
- Dědič, J. A KOL., *Obchodní zákoník. Komentář, díl III*, Praha, POLYGON 2002, ISBN 80-7273-071-1
- Hajn, P., *Efektivnost hospodářského práva*, Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1980,
- Knapp, V., *Teorie práva*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80-7179-028-1
- Knappová, M., *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*. Praha: Academia, 1968
- Pokorná, J., Večerková, E., *K zákazu konkurenčního jednání v obchodních společnostech. Právní rozhledy : časopis pro všechna právní odvětví*, Praha : Beck, roč. 5, č. 12, ISSN 1210-6410. 1997
- Rada, I. v publikaci *Jednatelé s. r. o. Představenstvo a. s.*, 2. přepracované vydání. Praha: Linde, 2004, ISBN 80-86131-55-6
- Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M., *Obchodní zákoník, komentář*, 11. vyd., Praha, C. H. Beck 2006, ISBN 80-7179-487-2

Contact – email

pokorna@law.muni.cz